

Для повнішого уявлення стосовно викладання навчального курсу «Право ЄС» у нашому вузі слід підкреслити, що вказаний предмет передбачений лише для студентів магістратури.

Вищенаведена інформація спонукає автора зробити низку узагальнень і пропозицій, спрямованих на подальше вдосконалення навчального процесу в нашій академії:

- сьогоднішній стан вивчення права ЄС не відповідає вимогам часу та ролі й значенню його у підготовці юристів вищої кваліфікації;
- часта зміна обсягу годин не тільки не сприяє стабілізації навчального процесу, але й не дає змоги зосередитись на підготовці курсу лекцій чи посібника, яких так бракує сьогодні;
- у нашому вузі повний навчальний курс доцільно викладати студентам бакалаврату, а студентам магістратури - у формі спецкурсу;
- передбачити для студентів бакалаврату підготовку письмового завдання під керівництвом викладача;
- для студентів магістратури запровадити магістерську працю;
- упродовж п'ятирічного циклу навчального процесу не вносити в нього істотних змін;
- навчальний курс «Право ЄС» повинен вивчатися і на заочній формі навчання;
- заслуговує на увагу залишити державний іспит з курсу «Право ЄС» (варіанти можна обговорити окремо).

Правова держава в Україні: реалії чи майбутнє

Заяць Н.В., доцент кафедри теорії держави та права НАВС, доктор юридичних наук, доцент

Правова держава в Україні може розглядатись як політико-юридична форма організації суспільного життя, що належить до таких фундаментальних, соціальних цінностей, як права людини і громадянина, конституціоналізм, демократія тощо. Фіксація поняття «правова держава» у ст.1 Конституції України, де зазначається: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1], затвердила орієнтир загального державного розвитку, заклала основи моделі організації відносин у суспільстві, а також між суспільством і державою, що має бути реалізована в Україні.

Звісно, що сьогодні висловлюються суперечливі думки щодо того, наскільки принципи та ідеали правової держави вдалося реалізувати у складному державотворчому процесі, який пройшла Україна з дня проголошення незалежності. Розмаїття оцінок реального стану України та перспектив розбудови в ній правової держави спричиняється не лише різними поглядами на ті реальні здобутки, які має на сьогодні Україна, а й різнобічним розумінням того, якою має бути сьогодні модель правової держави, різним тлумаченням того, у чому зміст цього поняття, різними критеріями, що застосовуються при порівнянні теоретичного концепту «правова держава» з реальною практикою втілення її вихідних положень і принципів.

Одним із факторів, який робить дослідження тематики правової держави найбільш актуальним завданням сьогодення, є критично низький рівень поваги до права та закону, що останнім часом поширився на суспільний і державний організм. Властива як суспільству в цілому, так і представникам державної влади неповага до права, породила сьогодні реальну небезпеку перетворення держави на корумповану, псевдоправову та псевдodemократичну систему. Причому реальна небезпека цього усвідомлюється як на рівні суспільства, так і на рівні державної влади.

Правовий характер держави виявляється передусім у принципі верховенства права, який традиційно пов'язується з ідеями панування права в життєдіяльності громадянського суспільства. Відповідно до цього принципу, який закріплено в Конституції України, основні законотворення мають бути загально визнані принципи справедливості, гуманізму, пріоритету особи, громадянина та громадянського суспільства перед державою [2]. Чому ж право в Україні не відповідає критеріям справедливості? А держава, попри конституційну декларацію, не стала правовою? Зокрема, якщо політичний режим відхиляється від демократії та трансформується в авторитариску версію режиму, то право ігнорується, а закони використовуються для забезпечення пануючого статусу правлячої групи, а не правової захищеності та впевненості пересічних громадян. Правляча група для поставленої мети використовує всі засоби: внесення змін до Конституції через рішення Конституційного Суду, обмеження політичної та економічної конкуренції, введення механізмів контролю над громадянськими інститутами та засобами масової інформації, формування залежної судової системи, порушення конституційного суверенітету Верховного Суду.

Коли держава функціонує як домінуюче явище відносно громадянського суспільства і його членів, формуючи свій власний корпоративно-бюрократичний інтерес, неминує виникати умови для авторитаризму, для засилля державної бюрократії, для знищення конкуренції (політичної, економічної, соціальної), як рушіїв суспільного прогресу.

Найвірогідніше, що саме таке розуміння природи та завдань правової держави поставлено було за мету правлячою елітою.

На жаль, український конституціоналізм не був спрямований ані на демократію, ані на відтворення свободи та відповідно налагодження ефективної діяльності політичних інститутів, що здатні ефективно забезпечити функціонування демократії як нормативно-правової системи.

Це, зокрема, проявляється в правовому послабленні всіх політичних інститутів, що стало можливим внаслідок зсуву системи стримувань і противаг. Усталені політичні інститути поступово втрачають власні конституюючі ролі, поступаючись «штучним субінститутам», на які покладено основні завдання з розробки політичних рішень і здійснення неформального контролю за «традиційними інститутами». Серед них можна назвати: Національний антикорупційний комітет, Комітет з економічних реформ, Рада регіонів, Громадська гуманітарна рада, Конституційна Асамблея, які, незважаючи на їх дорадчо-консультативний статус, по-суті, отримують право політичної і навіть квазізаконодавчої ініціативи. Фактично це означає, що система виконавчої влади

концентрується не навколо конституційно-виконавчих органів – Кабінету Міністрів та обласних і місцевих адміністрацій, а навколо названих субінститутів, яким і передаються владні повноваження.

Відчуває на собі зміну політико-правової та конституційної ролей і парламент України – Верховна Рада, яка перестає бути представницьким інститутом, а саме:

- втрачається легітимність інститутів, що змушені діяти в адміністративно-командній системі;

- демократичні інститути перестають функціонувати в «нормальному» конституційному режимі, а діють за допомогою позаінституційних механізмів;

- партії втрачають функції політичного представництва, що провокує реанімацію класичних олігархічних впливів початку 2000-х. Після конституційних реформ 2010 року потреба в політичних партіях фактично була знівельована.

Підміна класичних політичних інститутів субінститутами означає слабкість права як конституційного елемента держави. Саме нехтування конституційними приписами веде до ерозії основоположних засад конституювання держави.

На жаль, Україна не змогла виробити ефективні утримувачі запобігання ризиків відходу від усталених критеріїв демократичного та відкритого суспільства. Насамперед це стосується функціонування парламенту як повноцінного плюралістичного представницького органу, проведення чесних і прозорих загальнонаціональних виборів (як президентських, так і парламентських), розгалуженої мережі недержавних громадських організацій як джерела незалежної інформації в сфері публічної політики, а також функціонування незалежного суду.

Таким чином, можна зробити висновок, що Україна наразі стоїть перед критичним вибором – або залишитись і надалі в пострадянській державності з її правовим безправ'ям, поза правовим конституціоналізмом, або зробити стрибок у нову національну правову державу з дієвим європейським конституціоналізмом та дієвою системою правового захисту. Питання полягає в тому, чи зможе керівництво держави зробити цей стрибок – вийти за межі постійного перекроювання державності для еліти та почати будувати правову державу для всіх громадян.

Сьогодні ж у переважної більшості наших громадян замість твердого переконання у правовому характері Української держави скоріше присутнє відчуття обману і розчарування. Ми повинні усвідомити, що правову державу не можна проголосити – вона повинна скластися як результат реформи економічних, політичних, державних і правових інститутів, реальної зміни характеру взаємовідносин між громадянським суспільством, державою і особистістю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Офіційне видання. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Видавничий дім. – К., 2004. – с. 100.

2. Скрипнюк О.В. Соціальна правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України. Монографія. – К., 2000. – С.130.